

A magyar nyelv és irodalom a kolozsvári egyetemen (1921/22–1929/30.)

Az erdélyi magyar tanárképzés problémája.

Az 1872-ben alapított s közel öt évtizedig a magyar tudományosság és kultúra szolgálatában állott kolozsvári tudományegyetem tanszékeiről 1919 óta román nyelven hangzanak az előadások. A magyar nyelv szerény és szűk keretekben 1922-ben csendült fel ismét benne. Ekkor (ápr.) kezdte meg előadásait a helyes belátásból felállított magyar nyelv és irodalom tanszékén Dr. Kristóf György, előbb a szászvárosi Kún-kollégium tanára, aki irodalomtörténeti munkásságával szakkörökben már elismert érdemei mellett hozott katedrájára. Megvolt a pásztor, de nagyon gyéren gyülekeztek a juhok. Az uralomváltozás első éveiben még nagy bizonytalanság borult a lelkekre: vajjon a magyar ifjúság boldogulását keresheti-e egyáltalában a román egyetem. A legjobb tanítómester, az idő, megmutatta a helyes utat és megoldást: itt kell maradnia és tanulnia annak, aki továbbra is Erdély földjén akar élni és meghalni. A magyar egyetemi hallgatók száma így évről-évre fokozatosan gyarapodott. Ma már a helyzet az, hogy kb. 50 hallgató csoportosul a magyar tanszék körül, ami elég megnyugtató és tekintélyes számnak minősíthető.

A bölcsészettani fakultás tanulmányi ideje az 1924/25-ik iskolaév végéig négy éves volt. Ezt 1925-ben, a fakultás átszervezésével kapcsolatban, három évre szállították le. Az iskolaév november elejétől május végéig tart két-két heti karácsonyi és húsvéti szünidővel, s más hivatalos szünnapokkal megszakítva. Nemcsak a szemeszteri beosztás hiányzik tehát, hanem a fakultás rendszere is különbözik a régi magyar egyetemétől. A bölcsészettanhallgató három tárgyat választ: ezek közül egy főszer, kettő mellékszaker. A magyar főszeres bölcsészettanhallgató az 1926-ban jóváhagyott s ma is érvényben lévő szabályzat szerint tanulmányainak folyamán a következő részletvizsgálatokat köteles letenni:

1. Három-három vizsgálat a magyar nyelvből és irodalomból.
2. Egy irodalmi és egy nyelvi vizsgálat a következő modern nyelvek egyikéből: francia, német, angol, olasz.
3. Egy vizsgálat esztétikából vagy a filozófia bármely ágából.
4. Egy vizsgálat az általános nyelvészetből.
5. Egy vizsgálat a közép-, új- vagy a legújabb kor világtörténelméből, különös tekintettel a magyar történelemre, vagy művészettörténelemből a magyar művészettörténetre való tekintettel.

6. Egy vizsgálat a modern román irodalomból.

E vizsgálatokon kívül a magyar főszakosnak három éven át kell látogatnia a szemináriumot s annak keretében három dolgozatot kell készítenie.

A magyar mellékszakos három éven át hallgatja a magyar előadásokat, egy évig látogatja a szemináriumot; egy évi anyagból vizsgázik és készít egy szemináriumi dolgozatot. A tanári pályára készülő hallgatók ezenkívül két vizsgálatot tesznek pedagógiából s egyet a didaktikából és a methodikából. E kollegium-jellegű u. n. részletvizsgálatok (examene parțiale) szóbeliek vagy írásbeliek, de a professzor tetszése szerint akár egyesítheti is a két módozatot. Sikeres részletvizsgálatainak és szemináriumi dolgozatainak befejezése után a tanárjelölt utolsó főadata a fakultás keretében a licenciátusi vizsgálat. Erre való képességének igazolására egy értékezést készít, amelynek tárgyát a főszak professzora határozza meg. A licenciátusi vizsgálat két írásbeli dolgozathoz és három szóbeli vizsgálatból áll. Ennek alapján adja meg a fakultás a diplomát.

Az évi tandíj a beiratási s egyéb járulékokkal együtt átlagosan 1500 lej, egy-egy vizsgálat díja 50 lej (1927 előtt díjmentesek voltak a vizsgálatok), a licenciátusi vizsgálat díja 400 lej, tehát kevesebb, mint a felekezeti középiskolák tandíj- és iskola-fenntartási járuléka. Ha ehhez hozzászámítjuk, hogy a kb. 800 bölcsészethallgatónak 60 pénzbeli és 87 természetbeni ösztöndíj áll rendelkezésére s kb. egynegyedrészüket tandíjmentességet élvez, úgy megállapíthatjuk, hogy az állam részéről messzemenő jóindulat nyilvánul meg az ifjúság anyagi támogatásában.¹

Azért tartottuk szükségesnek az általános keretek vázolását, mivel a magyar közönség nagyrészt nem ismeri az itteni egyetemi rendszert. Vissza kell azonban térnünk a magyar nyelv- és irodalom tanszékéhez. Dr. Kristóf György professzor heti öt órát tart: ebből három óra előadás – két óra irodalom, egy óra nyelvészet – és két óra szeminárium. (Ez az óramegosztás hasonló a többi modern nyelvi és irodalmi tanszékéknél is, a romántól eltekintve). Az 1921/22. tanév óta tartott előadásai a következők:

1921–22. II. félév. A régi magyar irodalom története 1526-ig (2 óra). Br. Eötvös József élete és művei (1 óra).

1922–23. I. félév. Petőfi (1 óra). Régi magyar irodalom (1 óra). Jelentéstan (1 óra).

II. félév. Madách (1 óra). Régi magyar irodalom (1 óra). Etimológia (1 óra).

1923–24. I. félév. Magyar irodalom a XVI. és XVII. században (2 óra). Etimológia (1 óra).

II. félév. Magyar irodalom a XVI. és XVII. században (2 óra). Mondattan (1 óra).

¹ A bölcsészethallgatóknak kb. egyötöde magyar. Ezek közül csak 8–10 az ösztöndíjas ebben az iskolai évben. Az aránytalanságnak oka nem az ösztöndíj-ügyeket intéző bizottságnak részrehajlása, hanem nagyrészt a magyar egyetemi hallgatók bátortalansága. Ennek megemlítését a fölületes statisztikai-adattanulmányozás nyomán felburjánzó előítéletek elhárítása érdekében tartjuk szükségesnek.

1924–25. A magyar regény és novella története (2 óra). Mondattan és stilsztika (1 óra).

1925–26. Magyar irodalomtörténet Bessenyeitől Petőfiig (2 óra). Retorika és poétika (1 óra).

1926–27. A XIX. század magyar irodalma (2 óra). A magyar nyelv rendszere (1 óra).

1927–28. Régi magyar irodalom (2 óra). Erdélyi magyar irodalom (1 óra).

1928–29. Magyar irodalom a XVI. és XVII. században (1 óra). Erdélyi magyar irodalom a XVI. és XVII. században (1 óra). Magyar hangtan (1 óra).

1929–30. Magyar irodalom. A megújulás és a romanticizmus korszaka (1772–1867) (2 óra). Etymologia és jelentéstan (1 óra).

Utóbbi években az illetékes körök óhaja az, hogy a hallgatóság három év alatt az előadások nyomán teljes képet kapjon az egész magyar irodalomról és nyelvészetről. Ez a megszorítás a fakultás célját a tanárképzés problémájának rendeli alá.

A szemináriumi munkásság kettős célzatú: elsősorban az előadásokban tárgyalt korszak főműveinek alapos megismeréséhez vezet, másrészt tájékozódást nyújt az irodalom tudományos tanulmányozásához. A szemináriumi dolgozatoka modern magyar irodalmat is felölelik. A tavalyi szemináriumi dolgozatok pl. a következők voltak:

I. A Zrinyiász szerkezete, jellemzése, csodás elemei, nyelve és verselése, történeti hűsége, alapeszméje és célzata, forrásai; Zrinyi Miklós lírai és egyéb költeményei, Zrinyi Miklós klasszicizmusa, Zrinyi hadtudományi és politikai művei. II. Zápolya és Izabella, Bocskay István, Báthoryak, Apafi Mihály, Thököly Imre alakja a magyar költészetben. Erdélyi hangok a kuruc költészetben. III. Zrinyi hatása Lisztire és Gyöngyösire, a kuruc epikai költészet, Zrinyi és Vörösmarty, Arany János Zrinyi tanulmányai. IV. Az esztétikai gondolkodás fejlődése Erdélyben, Böhm Károly esztétikája.

Az irodalom tanulmányozása *Pintér Jenő* „A magyar irodalomtörténet kézikönyve” c. 1921-ben megjelent összefoglaló művének nyomán halad, a *Ványi-Dézsi* „Magyar irodalmi lexikon”, valamint a szakirodalom legújabb eredményeinek felhasználásával. Módszertani szempontból *Tolnai Vilmos* „Bevezetés az irodalomtudományba” c. műve szolgál útmutatóul. A nyelvészeti előadások *Simonyi Zsigmond* „A magyar nyelv” c. művének anyagelosztása szerint rendeződnek, nem feledkezve meg a szakirodalom újabb eredményeiről sem. (A magyar nyelvtudomány kézikönyve, Melich –Gombocz: Magyar Etymologiai Szótár stb.)

A magyar tanszék körül roppant nehézségek tornyosulnak.

1. Nincs különválasztott nyelvi és irodalmi katedra. Ez nem velünk szemben megnyilvánuló méltánytalanság, mert hiszen a többi modern nyelvi tanszékek is hasonló helyzetben vannak. 2. Ellenben határozott hátrány a többi modern nyelvi tanszékekhez viszonyítva is a lektor hiánya, ami annál érthetlenebb, mert egy-

részt a román és francia tanszék után a magyarnak van a legtöbb hallgatója, másrészt a román anyanyelvű egyetemi hallgatóknak is szükségük lenne rá. Személyes tudomásunk van róla, hogy többen ki is fejezték ezirányú óhajátukat. A kar már nem egyszer el is határozta a magyar lektori állás betöltését, de fedezet a költségvetésben még nem jutott rá. Tudomásunk van továbbá arról is, hogy Pușcariu Sextil professzornak a kar fejlesztésére vonatkozó programjában egyhangú határozattal a legkorábbi tennedők közé van felvéve a finnugor rendes tanszék felállítása, ami a jövőre szintén reményt nyújt a helyzet javulására.

A magyar nyelvnek és irodalomnak a kolozsvári egyetem keretében kellő elmélyedésű és tudományos színvonalú művelését egy alig leküzdhető akadály gátolja: a megdöbbentően szerény középiskolai hozomány, amellyel a magyar szakos tanárjelölt start-hoz áll. Stilisztikai, retorikai, poétikai megalapozottságuk még valamennyire kielégítő, de hiányzik a magyar nyelv és irodalom megkívánható színvonalú ismerete. Az olvasottságon alapuló irodalmi tudásuk is igénytelen. Még fogyatékosabbak s részben egyoldalúak magyar történelmi ismereteik. Ennek oka a meglehetősen rapszódikusan változó, a mindenféle fórumtól és több szempontból, de különösen az anyagtorlódás miatt nagyon is kifogásolhatónak minősített romániai középiskolai tanterven kívül főleg az a körülmény, hogy a hangsúly a középiskolai oktatás és tanulás rendjén a főiskolák kapuit megnyitó baecalaureatusi vizsgálat állandó tárgyaira esik, ezek pedig a következők: francia nyelv és irodalom, román nyelv és irodalom, Románia földrajza és történelme s a román jog. Ilyen körülmények figyelembevételével mellett már igen törpe tényező a jelenleg használt magyar irodalomtörténeti tankönyvnek gyakorlati szempontból a hiányokat még inkább megnehezítő volta. Mindenesetre eszébe kell jutnia az embernek, hogy annak idején az „erőszakosan magyarosított” erdélyi román ifjura kötelező érettségi tantárgy volt a román nyelv és irodalom is s az állami biztos semmi gátat nem vetett annak, hogy a vizsgázó tudása a maga nemzeti kultúrájának ismeretéből a lehető legszigorúbban meg ne vizsgáltassék. Ma a „korlátlan szabadságot élvező” kisebbségi erdélyi fiut a tanterv arra kényszeríti, hogy közömbösen, csak másodrangúan foglalkozzék nyelvével, irodalmával, s egyáltalában ne a történelmével. Ezt a szempontot nem szabad elfeledni a magyar tanárjelöltek tudásának elbírálásánál.²

² A jelen iskolai évtől kezdve a bölcsészettani fakultáson is bevezették az előkészítő évet, amelynek keretében a modern nyelvszakos a következő előadásokat hallgatja: 1. Bevezetés a román nyelvészetbe (2 óra). 2. Bevezetés az irodalomtudományba (1 óra). 3. Latin szeminárium (2 óra). 4. Bevezetés az általános nyelvészetbe (2 óra). 5. Egy modern nyelv, de nem az anyanyelv (heti 2 óra a lektornál). Az előkészítő-év megszervezése a hétfosztályos középiskola miatt vált szükségessé. Általános szempontból hasznos, mivel nagyban hozzájárul annak a roppant szakadéknak áthidalásához, mely a középiskola és az egyetem között tátong. Nem tartjuk érdemesnek azon vitatkozni, hogy a magyar szakos speciális érdekeit ez sem elégíti ki. Általános óhaj a nyolcfosztályos lyceumtípus visszaállítása, így ez az előkészítő-éves áthidaló módszer kérészeletűnek tekinthető.

Nem hagyható figyelmen kívül az az elmélyedő munkásságot gátló tény sem, hogy a tanári pálya várományosainak zöme az anyagilag nem rózsás helyzetű középosztályból kerül ki s tanulmányai mellett a mindennapi kenyér megszerzésével is sokat kell törődnie.

Jó szolgálatot tesznek az előbb említett hiányok pótlására a szellemi készlet gazdagítása szempontjából az Erdélyi Irodalmi Társaság és az Erdélyi Múzeum Egyesület közművelődési célzatú előadásai. Az E. I. T. előadói ez év tavaszán a magyar líra fejlődését mutatták be, az E. M. E. előadásainak keretében dr. György Lajos a magyar stílus szépségeiről, dr. Csűry Bálint a magyar nyelv alaptörvényeiről beszélt. Januártól kezdődőleg az E. I. T. a magyar regény fejlődését fogja szemléltetni 18 előadás keretében, az E. M. E. előadói pedig a nagy szellemi áramlatokat fogják ismertetni.

A kellő intenzitású tudományos érdeklődés kielégítését szolgálják még a következő föltételek: I. A magyar szeminárium gazdag könyvtárában a modern magyar irodalom legújabb hajtásai is megvannak. II. Az E. M. E. könyv-, levél- és kézírattára gazdag anyagot nyújt az irodalomtörténetmunkásainak. III. A római katolikus gimnázium „Lyceumkönyvtár”-ában, amelyet ez év novemberében nyitott meg dr. György Lajos a magyar egyetemi és főiskolai hallgatók számára, nemcsak irodalmi bűvárkodásra érdemes anyag van, hanem a legjobb irodalomtörténeti szakfolyóiratok is hiánytalanul rendelkezésre állanak. Ezek a tényezők is elősegítik és hathatósan támogatják a professzor személyes hatását. E folyóirat is sok ösztönző hatást nyújt a tanárjelöltek tudományos érdeklődésének, sőt munkásságnak fölkeltésére. Épen ebben a számban – biztatóul a jövőre – több friss névvel találkozik az olvasó: azok mind magyar szakos tanárjelöltek, akik már belekapcsolódtak abba a folytonosságba, amit a magyar tudományosság érdeke Erdélyben megkövetel.

Végül van még a magyar tanárképzésnek egy problémája: bár gyakorlati előképzés végezhető a pedagógiai szeminárium keretében az Erdélyi Római Katolikus Státus kolozsvári főgimnáziumában, az állami képesítő-vizsgára (examen de capacitate) vonatkozó legújabb törvény is megfelelkezett a magyar szakos tanárjelöltekről, noha a kolozsvári bölcsészettani fakultás is föliratot intézett ez ügyben a minisztériumhoz.³

Nem tartozik ugyan szorosan véve a tárgyhoz, de mégis szükségesnek tartjuk megemlíteni, hogy ha a politikai életben is olyan megértő magatartást tanusítanának egymással szemben az érdekek ütközőpontján viaskodó közéleti férfiak, mint amilyen közvetlenül érintkeznek – legalább eddig – a többségi és kisebbségi egyetemi hallgatók a tudománynak sapkájukon szimbólumként világító fáklyájának fényében s szívükben égő tűzének melegénél, akkor nem pazarolnának el annyi energiát kicsinyes szempontok mérlegelésére.

³ Memorandum készül ez irányban a magyarszakos tanárjelöltek részéről is.

A magyar diák látja azta földatrengeteget, amelyen át minden energiájának latbavetésével utat kell vágnia a maga s az utána következők számára, érzi a felelősséget a jövő magyar nemzedék előtt; ennek tudatában egyé kovácsológdik minden probléma: utolsó csepp vérünkig küzdenünk kell az egyetemes művelődés és faji kultúránk fejlődéséért.

Blédy Géza.